

שרשי מנהג אשכנז

כרך חמישי

הנחת תפילין בחול המועד

מאת

בנימין שלמה המבורגר

מכון מורשת אשכנז

בני ברק תשע"ח

כל הזכויות שמורות © 2018

מכון מורשת אשכנז
ת.ד. 87 בני ברק

Printed in Israel

תוכן הענינים

27 פתח דבר

33 תפילין בחול המועד בדורות הראשונים

33 הוכחות לחיוב ההנחה מדברי התנאים והאמוראים

א. בחול המועד אין אות של שביתת מלאכה 33 / ב. היתר בברייתא לכתובת תפילין בחול המועד 42 / ג. היתר הירושלמי לכתובת תפילין בחול המועד 47 / ד. היתר המשנה לשליחת תפילין ביום טוב 60 / ה. רבי יוחנן הניח תפילין רק בפסח 64 / ו. חול המועד אינו נקרא 'יום טוב' לגבי קריאת התורה והלכות נוספות 72 / ז. תקיעת שופר בחול המועד כדי להודיע על חליצת תפילין 78 / ח. היתר שינת עראי בתפילין בתוך סוכה 80 / ט. שי"ן ימי הנחת תפילין 81

89 רבותינו הראשונים המחייבים הנחת תפילין

103 שיטת הקדמונים שאין מניחים תפילין בחול המועד

120 רבותינו הגאונים והראשונים הפוטרים או אוסרים הנחת תפילין

123 דעת רש"י

132 דעת הרמב"ם

141 סיכום

143 גילוי הזוהר ומהפך התפילין בספרד

143 השפעת הרא"ש על הנחת תפילין בספרד

146 המיפנה בספרד לאחר גילוי ספר הזוהר

153 האם ראה הרא"ש את ספר הזוהר?

הרא"ש לא יכל לראות את ספר הזוהר 153 / הקדמונים לפני הרא"ש כבר ראו את הזוהר 155 / בני דורו של הרא"ש ראו את הזוהר 159

162.....פחד בספרד מהנחת תפילין

168.....הסתייגות מתונה של המקובלים מהנחת תפילין בחול המועד

170.....נימוקי האשכנזים להמשיך בהנחת תפילין למרות דברי הזוהר

אין הלכה כזוהר נגד ש"ס ופוסקים 171 / אין משנים מסורת ומנהג אבות מחמת הזוהר 172 / הקדמונים לא טעו 173 / אין למדים הלכה ממדרש ואגדה 173 / לא נודע ממי יצאה הוראת הזוהר 174 / הפשט האמתי בזוהר אינו מובן 174 / רשב"י לשיטתו וחלוקים עליו חבריו 176 / שאר נימוקים שלא לנהוג כפשטות הזוהר 178

178.....סיכום

181.....הדפסת הזוהר ומאבקי התפילין באיטליה

181.....שריפת התלמוד באיטליה

184.....מדפיסי ספר הזוהר ותומכיהם

192.....מתנגדי הדפסת ספר הזוהר

199.....מקובלים באיטליה מבטלי תפילין בחול המועד

210.....האיטאליאנים מבטלים בעקבות הספרדים - האשכנזים ממשיכים

216.....רבי משה פרובניצאלו מול תלמידו הרמ"ע מפאנו

225.....התעצמות מלחמת התפילין הראשונה של האשכנזים באיטליה

231.....מלחמת התפילין השנייה של האשכנזים באיטליה

239.....משליטי דעת הזוהר אינם מצייתים לאזהרותיו האחרות

243.....סיכום

246.....האריז"ל, שורשיו באשכנז ושאלת התפילין

246.....'החכם האשכנזי' רבי יצחק לוריא

250.....דרכי הלימוד בנגלה של האריז"ל

254.....תפילות האריז"ל בבית הכנסת האשכנזי בצפת

263.....גילוי סודות מסורת ספרד

274.....מנהגי אשכנז שהורה האריז"ל לתלמידיו

278.....מנהגיו האשכנזיים של האריז"ל

מנהגי התפילה הספרדיים והאשכנזיים בהם נהג האריז"ל.....	283
האריז"ל ומנין התיבות של חסידי אשכנז.....	290
הנחת תפילין בחול המועד.....	296
דברי האריז"ל על הנחת תפילין בחול המועד ודבריו על שינוי מסורת אבות 296 / פרשנותו של ה'משנת חסידים' לדברי האריז"ל 298 / האם התכוין האריז"ל גם לאשכנזים? 300 / המהרח"ו הוא הסמכות היחידה בתורת האריז"ל 304 / הרש"ש מול ה'משנת חסידים' 307 / גדולי האשכנזים מול ה'משנת חסידים' 308	
רבי נתן אדלר והנחת תפילין בחול המועד.....	312
סיכום.....	317
הבעש"ט והשיטות השונות בתנועת החסידות.....	321
אשכנזים בודדים שחדלו מהנחת תפילין בחול המועד.....	321
הבעש"ט וממשיכי דרכו אינם מניחים תפילין.....	326
פסקו של בעל ה'תניא' בניגוד למנהגו.....	337
הגנת חסידים על מניחי תפילין.....	340
מניחי תפילין בעולם החסידות.....	343
מאבקו הנמרץ של ה'דעת קדושים' למען הנחת תפילין.....	349
הוראת ה'דברי חיים' שבחורים יניחו תפילין.....	359
'מנהג סיגט' - רק עושי מלאכה מניחים תפילין.....	370
סיכום.....	377
הגר"א ותלמידיו מול מסורת ליטא.....	379
חידושו המפתיע של הגר"א.....	379
שיבושים בהעתקת חיבורי הגר"א והדפסתם.....	381
הקושי לרדת לעומק דעת הגר"א.....	385
נימוקי הגר"א לאי הנחת תפילין.....	389
קושי בהבנת הגהת הגר"א על פי הירושלמי.....	394
חידוש בשם הגרי"ז לדחות הנחת תפילין עד אחר המועד.....	402

426	חוסר ההכרעה בשושלת בריסק
430	קורת רוח חסידית מעמדת הגר"א
436	מנהגי הגר"א לא פשטו בליטא
448	יהודי ליטא המשיכו להניח תפילין בחול המועד
462	גדולי ליטא מעודדי הנחת תפילין בארצות הברית והפזורה
467	סיכום

470 גדולי האחרונים ממשיכי המסורת בארצות אשכנז ופולין

470	בסיס מסורת אשכנז - רבותינו הראשונים
473	תקיפותו של מהרש"ל
481	פסיקה לדורות של הרמ"א
486	גדולי פולין ממשיכי מסורתה
491	גדולי בוהמיה ומוראביה
495	אשכנז - מעוז המניחים עד הדור האחרון
507	סיכום

509 רבי עקיבא איגר וה'חתם סופר' על משמר המסורת

509	השפעתו של רבי עקיבא איגר
515	קפידה על המבטלים את קבלת אבותיהם להניח תפילין
520	ספק חיוב דאורייתא
521	אחוות רבי עקיבא איגר וחתנו ה'חתם סופר'
523	איסור נטישת מסורת אשכנז ופסקי הרמ"א
526	מעמדו ההלכתי של ספר הזוהר
538	השערה בדויה: ה'חתם סופר' חשש מהרפורמים
541	אי אפשר לקבל את דברי הזוהר כפשוטם
553	הפשט המהפכני של ה'חתם סופר' בדברי הזוהר על תפילין
558	הנחת תפילין במוסף

565	ה'חתם סופר' הנחיל לדורות את הנחת התפילין בחול המועד
576	שמועות שוא על תפילין ריקות של ה'חתם סופר'
582	תפילין מרעק"א משוחות ב'לאק' שהניח החת"ס בחול המועד
585	סיכום

588 ברכה על תפילין בחול המועד

588	אין מברכים מחמת ספק מצוה ואיסור 'בל תוסיף'
591	אין מברכים מפני שברכות אינן מעכבות
593	תפוצת הנחת תפילין בלא ברכות המצוה
	פרובינצא 593 / ספרד 594 / צרפת 595 / אשכנז 597 / איטליה 600 / פולין 602 / ליטא 603 / אוסטרו-הונגריה 606 / תנועת החסידות 607
609	ברכה על תפילין של יד בלבד
612	ברכות התפילין בהרהור
614	ברכות תפילין בלי הזכרת השם
616	עשיית תנאי בהנחת תפילין
621	רצועות בעלמא כתכשיט לנוי ולפאר
624	אי אמירת ברכות תפילין אינה פותרת את הספק
626	אמירת ברכות אינה מוכיחה שמניחן לשם מצוה
630	מחייבי ברכה על הנחת תפילין
	הוראת המהר"ם והרא"ש 630 / השפעת הרא"ש לדורות 632 / אוסטרו-הונגריה 634 / איטליה 637 / פולין 640 / ליטא 642 / אשכנז 643
647	ברכות התפילין בלחש בחול המועד
	ברכות התפילין בקול רם בכל ימות השנה 647 / מנהג מאוחר לברך כל השנה כולה בלחש על תפילין של ראש 652 / עדות הרמ"א על אמירת ברכות התפילין בלחש בחול המועד 659 / השגת הט"ז 660 / להורות שיש בהם מקצת קדושת האות 660 / לעורר יתר זהירות בכבוד המועד 661 / למנוע זלזול ב'חותם המלך' ובפוסקים אוסרי ההנחה 662 / היכר שמברכים מצד הספק 663 / למנוע מחלוקת בבית הכנסת בין המברכים לשאינם מברכים 663 / למנוע מחלוקת בין המניחים לשאינם מניחים 665 / למנוע עניית 'אמן' מסופקת 667 / בני אשכנז ממישיכים באמירת הברכות בלחש בחול המועד 669

672	סיכום
675	'לא תתגודדו' בתפילין בחול המועד
675	מקור האיסור של 'לא תתגודדו'
683	הקפדה על נמנעי הנחת תפילין בקהילות שמנהגן להניח
692	האוסרים תפילה משותפת של מניחים ושאינם מניחים
694	'אין נכון' להתפלל יחדיו
698	אם יושבים בנפרד מותר להתפלל יחדיו
700	שיטת המקילים בענין 'לא תתגודדו' בזמן הזה
703	התפשטות המנהג שמניחי תפילין מתפללים יחד עם שאינם מניחים
710	המתירים להימנע מהנחת תפילין בתוך ציבור של מניחים
717	מותר לנהוג לעצמו אם אינו מורה לאחרים
721	ביחיד אין איסור 'לא תתגודדו'
723	במסורות ידועות לכל אין 'לא תתגודדו'
731	אם המניחים לא מברכים אין 'לא תתגודדו'
733	אם המניחים מברכים בלחש אין 'לא תתגודדו'
737	הליכה ברשות הרבים עם תפילין
739	תפילין בלי פרשיות - למניעת 'לא תתגודדו'
747	סיכום

751	ספרדים, חסידים ופרושים בארץ ישראל
751	מנהג ארץ ישראל מקדם ומסורת ה'מוסתערבים'
755	גרושי ספרד בארץ ישראל
757	הספרדים בארץ ישראל מפרסמים איסור תפילין בחול המועד
762	החסידים ותלמידי הגר"א מצטרפים לאוסרי התפילין בארץ ישראל
764	נימוק א' שלא להניח: תהליך מן השמים מיוחד לארץ ישראל
767	נימוק ב' שלא להניח: חול המועד בארץ ישראל שונה מבחוץ לארץ

768נימוק ג' שלא להניח: צירוף נסיבות היסטוריות של עליות מסוימות
770סיכום

772 יוצאי אשכנז הותיקים בארץ ישראל

772חיבת ארץ ישראל של חכמי אשכנז
776נדרי עליה לארץ ישראל
778סכנות הדרכים של בני אשכנז
784הקשיים הרוחניים בארץ ישראל
787הקשיים הגשמיים בארץ ישראל
790בעלי התוספות עולי ארץ ישראל
793עולי אשכנז אחר גזירות ק"ט
799האשכנזים בירושלים אחר גירוש ספרד
805האשכנזים בצפת אחר גירוש ספרד
811לידתה של שמועה על האשכנזים שחדלו להניח תפילין
814מנהגו של השל"ה בירושלים
821האשכנזים בארץ ישראל אחר ימי השל"ה
828סיכום

831 נאמני אשכנז בדורותינו בארץ ישראל

831המבט על מנהגי האשכנזים בארץ ישראל
832הנחת תפילין אינה מצוה התלויה בארץ
841פוסקים הנוהגים כהגר"א שהתירו הנחת תפילין בארץ ישראל
843פוסקי הדור שתמכו במניחי התפילין בארץ ישראל
847גדולי ליטא שהניחו תפילין בארץ ישראל
854גדולי הונגריה שהניחו תפילין בארץ ישראל
859גדולי גרמניה שהניחו תפילין בארץ ישראל
864האם להתפלל עם תפילין ביחידות או בציבור ללא תפילין?

868 מקור ההתנגדות למנין של מניחי תפילין בארץ ישראל

871 ה'בית יוסף' לא התנגד למניינים נפרדים בארץ ישראל

874 המסתייגים מהנחת תפילין בבית כנסת של מניחי תפילין

875 המתירים להניח תפילין בבית כנסת של מניחי תפילין

889 סיכום

893 מפתח שמות ומקומות